

(Մնվ. 1926)

ՏՂԱՆ ԵՎ ՇՈՒՆԸ

Տղան մենակ էր քայլում...

Հնամաշ պայուսակը թևատակին՝ անտրամադիր բարձրանում էր սանդուղքով: Համոզված էր, որ հասակակից շորս տղաները՝ շորս հակառակորդ, փողոցի անկյունում իրեն են սպասում: Բոլորն էլ ուժեղ են, արագաշարժ և ճարպիկ: Գլխներից ձեռքաշած, միշտ պատրաստ կռվի, առավոտից թաքուն սպասում էին, ասես ուրիշ ոչ մի գործ չունեին անելու:

Տղայի ոտքերը ակամա հետ էին մնում. երբեմն-երբեմն աննպատակ կանգ էր առնում որևէ խանութի առաջ, նայում էր ներս, հետո ծոծրակը քորում էր ու շարունակում ճանապարհը:

Փողոցով միայնակ գնում էր փոքրիկ, թխահեր մի տղա: Մոշագույն խոշոր աչքեր ուներ՝ փոքր-ինչ տամուկ ու թախծոտ:

Մի գորշ գամփռ, վախվորած նայելով ու տարուբերվելով, անցավ մոտից: Տղան իսկույն հասկացավ, որ շունն անծանոթ է քաղաքին: Քննախույզ նայեց... Հիշեց՝ երեկ էլ նույն շունը չէ՞ր, որ այսպես անտեր-անտիրական թափառում էր փողոցում...

Նղանակը տաք էր: Սեպտեմբերյան արփին շարունակում էր այրել...

Հին խանութներն ու ցածրիկ փոշեթափախ տներն արևից խունացած լվացքի պես փովել էին փողոցներում:

Քառանիվ սալակին լծված ձին սալահատակի վրա սայթաքեց ու ընկավ: Տղան նկատեց, թե ինչպես պսպղաց նրա պաշտը, ինչպես ծավեցին երիվարի ծնկները: Սալապանը մտրակով հարվածեց մեկ անգամ, երկու... Ձին փորձեց ոտքի ելնել: Առջևի պայտերից կրկին կայծեր ցայտեցին:

Իսկույն բաղմություն հավաքվեց: Աղմուկ-աղաղակով ու բացականչություններով այնպես շրջապատեցին նրանց, ասես հանցագործների էին բռնում:

Նեղ փողոցը խցանվեց կառքերով, սալակներով ու բռնատար մեքենաներով:

Տղայի գլխում մի լուսավոր միտք փայլատակեց. այս իրարանց-

ման պահին թերևս ինքը կարողանա հակառակորդներից անտես ծլկել: Վաղելով գնաց դեպի փողոցի ծայրը, բայց չկարողացավ հասնել անկյունին. ինչ-որ մեկն իսկույն բռնեց թևից և ուժգնորեն քաշեց: Նրա առջև կանգնած էր ճիշտ իր նման մի տղա, միայն թե դեմքը պեպենոտ էր և կճուճի պես կլոր:

- Ո՞ւր ես ուզում փախչել, այ մկան ճուտ:
  - Ձեռս բա՛ց թող:
  - Պուպո՞ւզ, Գեո՞, Կուրկա՞:— Պեպենոտը կանչեց ընկերներին: Ընկերները երկար սպասել չտվին, սալակի մոտ հավաքված ամբոխից իսկույն պակվեցին ու եկան:
- Տղան վախվորած ճպճպացնում էր աչքերը, միաժամանակ ջանք էր թափում դուրս պրծնել պեպենոտի ձեռքից: Չկարողացավ, չհաջողվեց, իսկ մինչ այդ մյուսները վրա հասան ու շրջանի մեջ առան:
- «Երանի իմանամ, թե ինձանից ինչ են ուզում,— մտածում էր տղան,— ի՞նչ վատ բան եմ արել. ինձ համար գնում էի իմ ճամփով...»:
- Ո՞ւր ես գնում,— հարցրեց ամենաբարձրահասակը և ամենամրտա:
  - Դպրոց:
  - Կո՞ւմ ես, Պուպուզ, դպրո՞ց է գնում տղեն:

Պուպուզը նրա թևատակից խլեց պայուսակն ու նետեց սալահատակին: Տղան կռացավ պայուսակը վերցնելու: Նրա կռանալն ու հակառակորդների աքացին մեկ եղավ: Կարծեմ՝ շորսն էլ միանգամից խփեցին: Տղան բերանքսիվայր փովեց գետնին և կորավ փոշու մեջ: Մինչ քառյակը հոհոտում էր, նա ձեռքը զցեց պայուսակին, վեր կացավ ու պոկվեց տեղից: Տղաները գոռում-գոչյունով ընկան հետևից:

«Եթե հասնեն՝ ծեծելով կսպանեն»,— մտածում էր նա և որքան ուժ ու հնար ուներ՝ վաղում: Ի վերջո զգաց, որ տղաները շեն հետպնդում, բայց այնպիսի թափ էր առել, միանգամից կանգ առնել չէր կարող: Վազըն աստիճանաբար դանդաղեցնելով՝ հետ նայեց. հետպնդողները ոչ մի տեղ չէին երևում:

Հոգնած, բայց փոքր-ինչ խաղաղված նստեց աստիճանների վրա և բռունցքով սրբեց արցունքները: Այսօր էլ չկարողացավ դպրոց գնալ: Սպառնալից նայեց փողոցին, բռունցքը սեղմեց, վեր կացավ, թեքվեց դեպի Քուռ գետը:

Երբ տղաները թույլ չէին տալիս դպրոց գնա, ամբողջ օրն անց էր կացնում Քուռ ափին. կամ լողանում էր, կամ պառկում էր արևի տակ և անձնատուր լինում զրգանքի, իսկ տուն դառնալու ժամանակ շորերը հագնում էր ու ծուրորեն գնում:

Հիմա էլ որոշեց այդպես անել. նեղ և ծուռուժուռ փողոցով իջավ դեպի գետը:

Բակից դուրս թռավ մի վիթխարի գամփո: Հաշալով նրան հետապնդում էին մի քանի շարացած շնիկներ: Ճանաչելով շանը՝ տղան զարմացավ, թե էդ եքա գամփոը ո՞նց է փախչում մատնաշափ թուլաների առաջ: Այդուհանդերձ, քար վերցրեց ու հարձակվեց շների վրա: Նրանք ծկլթալով իսկույն մտան բակը, հետո զլուխները հանեցին դարպասից և, սրտապնդված, որ սեփական բակում են գտնվում, սկսեցին անկանոն հաշալ:

Գամփոը նստեց դարիվարի սանդուղքին և շվար ու շփոթ սկսեց այս ու այն կողմ նայել:

Հենց որ տղան հեռացավ բակից, շնիկներն շտապ դուրս թափվեցին ու կրկին հաշալով հալածեցին գամփոին: Սա էլ վերստին հավաքեց պոչն ու փախավ: Տղան, իր հերթին, քարերն առավ ձեռքն ու շնիկներին քշեց տուն:

Թեք փողոցով դեպի Քունն էր իջնում փոքրիկ, թխահեր մի տղա: Առջևից վազում էր հալածյալ գամփոը: Ավելի ճիշտ՝ նա փախչում էր շնիկներից, որոնք զրեթե բոլոր դարպասների մոտ թաքնված էին. նրանք, ասես, կանխավ պայամանավորված, դավ էին նշուխել գամփոի դեմ՝ միասին հարձակվում էին՝ հանդիստ շտալով նրան: Տղան իր հին, մաշված պայուսակով ցրում էր շնիկներին, հարայ-հրոցով քշում բակերը: Մի ինչ-որ ստահակ, տեսնելով, որ տղան տարված է շների դեմ պայքարով, ծոծրակին խփեց և հայհոյելով դուրս արեց բակից. նա ցանկացավ նաև ուժգին աքացի տալ, բայց չհասցրեց. տղան փախավ:

Ուրբանում գամփոը նորից հանդիպեց. պաղած, ասես տղային էր սպասում:

— Քո պատճառով վզակոթիս ստացա,— մոտենալով շանը՝ ասաց տղան:

Կենդանին իսկույն ցատկեց և հեռացավ. մի տասը քայլ դնալուց հետո կանգ առավ և նայեց տղային:

— Ինձանից ինչո՞ւ ես փախչում,— ասաց տղան,— ես քեզ չեմ նեղացնում... Ընդհակառակը, խղճում եմ... Հսկա ես, բայց քորփեքը քեզ կարգին շարշարեցին:

Անշարժ կանգնած՝ գամփոն անթիթ նայում էր բարերարին: Տղան մի երկու քայլ արեց նրա կողմը: Շունն ընկրկեց...

«Ա՛յ քեզ հիմա՛ր,— մտածեց տղան:— Ես դեպի քեզ, դու՛ դեպի

սատանաները... Գի՛ժ, չէ՞ որ ես քեզ էի օգնում: Քո պատճառով էլ մի լավ հասցրին ինձ»: Հետո բարձրաձայն հարցրեց.

— Սովա՞ծ ես:— Պայուսակը բացելով՝ մի կտոր հաց հանեց:— Եթե ուզում ես՝ կհյուրասիրեմ, կեսը քեզ, կեսն՝ ինձ:

Մի ակնթարթում շունը հացի կտորը կուլ տվեց և աստիճանը, որի վրա տղան դրել էր հացի կտորը, կրկին հոտոտեց՝ փշուր հո չի՞ մնացել: Հետո հայացքը նորից դարձրեց տղային, միայն թե այս անգամ նրա ձեռքերին էր նայում:

— Հերի՛ք է,— հնչեց պատասխանը,— ավելին չեմ կարող տալ. մնացածն էլ ես պիտի ուտեմ:

Տղան շարունակեց ճանապարհը և մինչ գետափ կհասնելու, մի անգամ էլ հետ նայեց:

Շունը նստել էր հետևի ոտքերի վրա և համակ ուշադրություն դարձած՝ նայում էր տղային: Տղան հանկարծ մի մարդ տեսավ, որ զաղտագողի մոտենում էր գամփոին: Երկաթե օղակներով ցանց ունեք պատրաստ պահած. ես մի քանի քայլ և գամփոը, ամենայն հավանականությամբ, կհայտնվեր ցանցի մեջ:

Տղան գոռաց: Շունը շարժվեց տեղից: Տղան զգաց, որ թեկուզ մի ակնթարթ հապաղի, գամփոին կբռնեն: Իսկույն հացի կտոր նետեց նրա առաջ՝ մոտ տասը քայլ հեռու: Շունը ոստնեց: Նույն պահին երկաթե օղակավոր ցանցը խշխշաց օդում: Երևում է՝ շունն զգաց վտանգը և, առանց վայրկյան կորցնելու, վնգստաց ու ցատկեց տեղից. ցանցապարկը կպավ մեջքին, ապա աղմուկով ընկավ աստիճանների վրա:

Տղան և շունը վազեցին դեպի գետափ: Տղամարդը վերցրեց ցանցը և, հիշոցներ տեղալով, սկսեց հետապնդել փախչողներին:

Առաջին անգամ չէ, որ տղան տեսնում էր այդ մարդուն: Նրան էլ դիտեր, նրա սայլակն էլ, որի վրա միշտ մի մեծ վանդակ էր լինում:

Նա անցնում էր փողոցից փողոց և բռնում քաղաքում թափառող, անտեր շներին: Այժմ էլ ուզում էր այդ գամփոին որսալ, բայց չհաջողվեց:

Տղան և շունը վաղելով հասան Քոի ափը: — Զգվելի մարդ է,— տղան գիմեց շանը,— նրանից պիտի դուրսանաս: Եթե ցանցապարկը զցեց վրադ՝ վերջ, այլևս չես ազատվի:

Գետի հոսանքն ի վարք, շղթայով իրար կապված ջրաղացները շարվել էին նավերի նման: Տղան ինչ-որ գրքում նկարված նավահանդիստ էր տեսել, և ներթուրում փոխած այդ տեսարանը միշտ այդ նկարին էր նմանեցնում: Նստում էր քարին և մինչ կմտներ գետը՝ լույանալու, երկար նայում էր ջրաղացներին:

Տղան պայտասակը շարտեց քարերին և սկսեց շորերը հանել:

— Դու էլ մի բարի պտուղ չես,— ասաց շանը,— մոտիկ չես գալիս, ինձ չես օգնում: Թե որ քեզ չհանդիպեի՝ էսօրվա օրդ ուրիշ կերպ էր մթնելու:

Տղան պրկվեց ու մտավ ջուրը:

— Էհե՛, դեռ կարդին սառն է,— ասաց ու նախ ձեռքերը շփեց ջրով, ապա՝ ուներն ու կուրծքը,— եթե ուզում ես, դու էլ լողացի,— դարձավ շանը:

Տղան սուզվեց և լողալով գնաց հոսանքն ի վար: Այդպես անցավ ջրաղացներից ու Քոնի վրա կախված փայտե պատշգամբներով տներից: Ինչպես և երեկ, շագանակագույն ծամերով մի աղջիկ պատշգամբից ձեռքով արեց ու ժպտաց: Տղան չէր կարծում, որ այսօր էլ աղջիկն այնտեղ կլինի: Ավելի ճիշտ՝ պարզապես մոռացել էր նրա գոյության մասին և հիմա, երբ տեսավ՝ հիշեց, որ երեկ էլ նույն տեղից նույն կերպ ձեռքով էր անում: Ինքն էլ աղջկան ձեռքով արեց: Հետո, որպեսզի ցույց տա, թե որքան լավ է լողում, շրջադարձ կատարեց, ոտքերը թափահարեց օդում և ձկան նման անշարժացավ: Երբ արդեն գլուխը թափահարելով դուրս հանեց՝ պատշգամբը բավական հետ էր մնացել, իսկ ծամերով աղջնակը գրեթե չէր նշմարվում:

Տղան լողաց դեպի ափը և նոր միայն նկատեց գամփոխի: Պարզ է՝ հասվեհաս հետևել է. դուրս եկավ ափ և ժպտաց շանը:

— Լողանալ այլևս չի կարելի, ջուրը սառուցի պես սառն է,— Տղան ուզում էր գամփոխի գլուխը շոյել, բայց շունը մի կողմ ցատկելով՝ խուսանավեց:— Չե՛ս հավատում: Լավ, թեկուզ այդպես... Բայց, առհասարակ, իմացի՛ր, որ ես շատ ավելի վստահելի եմ, քան դու ես կարծում:

Տղայի մարմինը փշաքաղվեց, ապա կապտեց:

— Արի՛ վազենք,— դիմեց շանն ու պոկվեց տեղից:

Շունը վազելով հետևեց նրան: Տղան ուզում էր վեր նայել, թե արդյո՞ք ծամավոր աղջիկը դեռ կանգնած է պատշգամբում, բայց նրա ուշադրությունը գրավեցին գետափով իջնող տղաները: Ճանաչեց՝ ովքեր են: Ահից սիրտն սկսեց արագ-արագ բաբախել:

Հակառակորդները փութալով գնում էին դեպի գետափին թափված շորերը: Ինչ խոսք՝ նրանք կամ պիտի տանեն հագուստը, կամ պիտի ջուրը թափեն:

Տղան, նախ՝ կանգ առնելով տեղում, քարացավ, ապա՝ վախից թե ցրտից գողացնելով՝ անհամարձակ բալլ արեց առաջ: Նա որոշակի տեսնում էր, թե ինչպես են այդ տղաները մոտենում գետափին իրար վրա

թափված շորերին: Պեկնետալ ոտքով խփեց պայտասակին: Քիչ մնաց պայտասակն ընկներ գետը: Հետո էլ սկսեցին շորերը նետել դետոզին:

Տղան այլևս չհամբերեց ու աղաղակելով առաջ մղվեց, բայց, այդուհանդերձ, չհամարձակվեց մոտենալ հակառակորդներին, ուստի հեռվից գռչեց.

— Ձեռ շտա՛ք, իմն է:

— Քո՞նն է: Հետո ի՞նչ, որ քոնն է...— Պատասխանեց Պուպուզան:

— Ուզո՞ւմ ես՝ ջուրը գցենք,— հարցրեց ամենալողողը:

Տղան խսկույն նետվեց առաջ, մի կերպ ձեռքը գցեց իր շորերին, հետո թեքվեց դեպի պայտասակը, բայց չհասցրեց այն վերցնել: շորսն էլ միանգամից թափվեցին գլխին, տապալեցին գետնին ու քաշքշելով ձեռքից խլեցին շորերը:

Տղաներին շան գոմոցն սթափեցրեց. սփրթնած հանկարծ շրջվեցին: Նրանց առաջ նստել էր մի վիթխարի գամփոխ և գոմոս էր: Տղաները սոսկումով սեղմվեցին մեկմեկու և շորերը դանդաղ բաց թողեցին ձեռքներից: Գամփոռը շարունակում էր գոմոս:

Ընկած, ցրտից սրթարթացող տղան ոտքի ելավ և անմիջապես հագավ շալվարն ու վերնաշապիկը: Կայծկլտուն, ասես ներսից վառած լուսաշող աչքերով նայում էր շանը: Փոքր-ինչ հեռու, խճաքարերի մեջ տեսավ կոշիկները և դարձավ տղաներին.

— Դե՞...

Տղաները չէին շարժվում. ձող կուլ տվածի նման ցից կանգնել և ահ ու սարսափով նայում էին գոմոսցող գամփոխին: Նրանք, մեծագույն պատկառանքով, որի մեջ շատ ավելի մեծ էր պաղատանքի թե սպառնալիքի բաժինը, նայեցին տղային, բայց սա բոլորովին չէր մտածում վրեժ առնելու մասին: Բավարարված էր և նրանով, որ հետ էր ստացել հագուստը. միաժամանակ փայփայում էր այն միտքը, որ եթե գամփոռը միշտ իր հետ լինի, այս ուժեղ և կովարար տղաները ոչինչ անել չեն համարձակվի:

— Գնա՛նք,— դիմեց շանը:

Գամփոռն անմոռնչ հետևեց տղային:

Տղան գետափն անցավ առանց հետ նայելու: Չգիտեի՝ հակառակորդները հեռացա՞ն, թե մնացին տեղում: Ասենք՝ նրա համար հիմա կորդները հեռացա՞ն, թե մնացին տեղում: Ահա թե ինչու էր նա այդպես հպարտ քայլում: Ոչինչ անել չէին կարող: Ահա թե ինչու էր նա այդպես հպարտ քայլում: Երբեմն-երբեմն նայում էր գամփոխին: Սև, խոշոր աչքերից լույսի խրճի պես թափվում էր երախտիքը: Անցան նեղ փողոցը: Փոքրիկ շնիկները փորձեցին հարձակվել բակից, գամփոռն այլևս այն չէր, ինչ տեսել էին

առաջ: Մանրորեն գնում էր տղայի կողքից. շնիկների երևալուն արձագանքում էր գոմուալով: Մեկին նույնիսկ քիչ մնաց բռնելու: Պետք էր տեսնել, թե խեղճուկբակ շնիկն ինչպես վնասատալով նետվեց բակն ու թաքնվեց այնտեղ:

Մտտենալով իրենց տանը՝ տղան խորասուզվեց մտքերի մեջ. «Հիմի ես ի՞նչ անեմ էս շանը: Տուն չեմ կարող տանել, ոչ էլ այստեղ կարող եմ թողնել: Մնա դրսում, կկորչի»: Նա գլուխ էր կոտրում, բայց չգիտեր՝ ինչ անի, ինչ ճար գտնի շան համար:

— Հիմի ես ի՞նչ անեմ, — խոսքն ուղղեց շանը, — եթե ներս տանեմ բակ՝ հարևանները կխեղազարվեն: Գու էլ ոնց որ հսկա լինես, տնաշեն, մի քիչ պոռնուր մնալի՞ր՝ չէ՞ր լինի, էս եքս հալիդ ո՞ւր տանեմ:

Գամփոը թախծոտ աչքերը հատեց խոսակցին, հետո գլուխը կախեց ու անճոռնի քայլելով գնաց հետևից: Գարպասի գոնակի մոտ կանգ առան: Տղան ծիկրակեց բակը: Հարևան պառավ կինը ջրի ծորակը բացել լվացքն էր պարզաջրում: Զալպտուրիկ կատուն ցածրիկ պատը շամբի բազրիքին կուշ եկած ննջում էր:

Բակը փոքրիկ էր, հանգստավետ. սալահատակված էր գլաքարով, շրջապատված ապակեպատ և բաց պատշգամբներով: Հարևաններն իրենց կյանքի կեսը բակում են անցկացնում. այստեղ բամբասում են իրարից, կովում են իրար հետ, այստեղ նարդի են խաղում և հանգըստանում: Տղան դգում էր, որ գամփոն տանելով՝ հարևաններին ափերից կհանի: Վերջին ժամանակներս բակում հագիվ խաղաղություն է, և նրանց հենց մի առիթ է պետք, որ սկսեն. առանց դեսուդենի ապրտամբություն կրարձրացնեն, չուրաքանչյուրն իր պատշգամբ կրարձրանա, և սկիզբ կառնի մի շտեմնված աղմուկ-աղաղակ:

«Գոնե փոքրիկ լինելու, — մտքում կրկնեց տղան, — ծոցիս մեջ կթաքցնեի ու կտանեի ներս»:

Շունը նույնպես նայեց բակից ներս և աչքի անցկացրեց տեղանքը: Հետո պառկեց տղայի ոտքերի տակ, առջևի թաթերը խաշաձևեց ու գլուխը դրեց վրան:

— Զհավանեցի՞ր, — հարցրեց տղան, — գոնե բակը մեծ լինե՞ր... Այստեղ սպասի՞ր, մի քիչ գննեմ, ուսումնասիրեմ ու կվերադառնամ:

Տղան մտավ բակը: Գամփոն իսկույն ոտքի ելավ ու հետևից գնաց:

— Էհե՛, — բացականչեց տղան, — էսպես ոչինչ չի ստացվի...

Մինչև ո՞ւր պիտի պուշիցս կպած գաս: — Հետո մտքի մեջ ընկավ ու ավելացրեց, — գիտե՞ս ինչ, ավելի լավ կլինի բաժանվե՞ք. դու քո ճամփով գնա, ես՝ իմ: Շատ շնորհակալ եմ քեզանից... Ոչ էլ գու պիտի գժգո՛հ լինես ինձանից:

Գամփոը տեղից չշարժվեց: Հետևում էր տղայի շարժումներին: Տղան գնում էր, ինքն էլ էր գնում, կանգ էր առնում, ինքն էլ էր կանգ առնում:

Բակ մտավ Թեղո քեռին՝ մի ամբարիշտ ծերունի: Հավերին ու կատուններին տանել չէր կարող. անընդհատ կովում էր հարևանների հետ, թե իբր բակը կեղտոտում են, փշացնում: Բայց հարևանների հետ կովելով չէր բավաբարվում, ուր գնում, դիմումներ էր գրում, բողոքում:

Թեղո քեռուն տեսնելով՝ տղան պապանձվեց:

— Ո՞վ է էս գամփոնի քարը տվել, բերել, — ներս մտնելուն պես հարցրեց ծերունին:

— Ես ի՞նչ իմանամ, հետևիցս եկավ:

— Ուղի եղի՞ր էստեղից, գելի բաժին դառնաս դու, հա՛, — ձեռնափայտն օդում թափահարելով՝ ծերունին շանը փողոց քշեց:

Տղան նույնիսկ չհամարձակվեց փողոցի կողմը նայել: Առանց հետ նայելու կտրեց անցավ բակն ու բացեց պատշգամբի դուռը:

Պայուսակը նետեց հենց պատշգամբում դրված թախտին և մտավ սենյակ:

— Եկա՞ր, բալա, — հարցրեց մայրը:

— Եկա՛, հա:

— Ինչո՞ւ ուշացար:

— Եսի՛մ, կամաց էի գալիս:

— Նստի՛, ճաշի:

Տղան նստեց պատուհանի տակ: Վարագույրը հետ քաշեց ու աչքի պոշով նայեց դարպասի կողմը: Շունը ոչ մի տեղ չէր երևում:

«Երևի գնաց, — մտածեց, — կգնա, բա ի՞նչ պիտի անի...»: Միրտը ճլմվեց. անտեր, ճամփից մոլորված շանն ինչո՞ւ թողեց փողոցում:

Մայրը ճաշը դրեց տղայի առաջ:

— Բա ասում ես՝ կամաց եմ եկել, մազերդ լրիվ թաց են... Վազել ես:

— Մի քիչ վազեցի:

Տղան սկսեց դժկամորեն ուտել:

«Հիմա փոքրիկ շները նորից կսկսեն շարշարել... Գա դեռ ոչինչ, եթե էն քոփակը բռնի ու վանդակը գցի՝ շարշարանքն էն ժամանակ տես... Բայց և այնպես՝ ինչքա՛ն մեծ է... Շատ է մեծ»: Տղան կրկին գողունի նայեց դարպասի կողմը: Մի քանի կառքեր անցան: Գողտուղով անցան նաև սալակներ... Մարդիկ գնում գալիս էին:

Գամփոը ոչ մի տեղ չէր երևում:

Պատանն այլևս կուլ չէր գնում տղայի կոկորդով: Հացը թրջեց տաք ճաշի հյութով, բայց դա էլ չօգնեց:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, հո վատ չե՞ս զգում,— հարցրեց մայրը:

— Չէ՛:

— Հոգնած ես երևում... Ճաշն էլ չես կարողանում խառնել:

«Երանի բաց շթողների: Ձեզնահարկում կտեղավորեի. ինձ մոտ կլինեիր... Որտե՞ղ պետք է օթևանի էն խեղճը»: Տղան վերջացրեց ճաշը, հացի կտորը սահեցրեց գրպանն ու դուրս թռավ: Գնաց դեպի գարպասը:

Գամփոք պառկած էր դարպասի տակ. գլուխը գրել էր խաչ արած թաթերի վրա և տխրամած նայում էր փողոցի կողմը: Տղայի երևալուն պես տեղից վեր թռավ: Աչքերը շողացին, սկսեց պոչը շարժել: Տղան գրպանից հանեց հացի կտորը:

— Սոված ես, չէ՞: Խեղճ արարած: Էս մի պատառը քեզ ի՞նչ...

2

Տղան չէր սխալվում: Բայց և չէր կարծում, թե շանը բակ տանելով՝ պատճառ կդառնա այդչափ աղմուկ-աղաղակի:

Բակի հանգիստը խոռվվեց:

Անխտիբ բոլորն էլ պահանջում էին շանը հեռացնել բակից: Պատճառը մեկն էր՝ բակը փոքր է, մենք հաղիվ ենք տեղավորվում, ի՞նչ շուն, ի՞նչ բան...

Նակ՝ թե որ էս երա գամփոխն բերեք այստեղ, ուրեմն՝ մենք պիտի տեղափոխվենք ուրիշ վայր...

Այդուհանդերձ՝ տղան շանը տեղավորեց իրենց ձեզնահարկում, դուռը գրսից փակեց և կողպեք դրեց վրան:

Բայց և այնպես բակը չէր խաղաղվում՝ զվվում էր, եռում էր, աղմուկում էր, ձեռքերը եռանդազին թափահարում էր և՛ աղմկում էր նորից ու նորից: Այսպես շարունակվեց մինչև երեկո:

Մոր պաղատանքն էլ չօգնեց: Տղան համառորեն կրկնում էր միևնույն բանը.

— Շունն իմն է... Իմ շունը ոչ ոքի չի անհանգստացնում... Ես կխնամեմ, կպահեմ նրան:

Գամփոն ասես զգում էր, որ այդ աղմուկ-աղաղակն իր պատճառով է բարձրացել, ուստի պառկել էր ձեզնահարկի հին շուրտփախա-

ների վրա և ձայն-ծայտուն չէր հանում: Երեկոյան տղան այցի գնացե՛լ կափով ամանը գրեց առաջը և գոհունակ նայեց կենդանուն:

— Անունդ ի՞նչ է,— այնպես հարցրեց, ասես շունն իսկույն պատասխան պիտի տար,— գուցե Ղուրջա՞ է, կամ՝ Մուրա՞: Ականջներդ կտրել են, դրա համար էլ Մուրա կլինի անունդ: Մուրա... Ոչինչ, լավ անուն է, քեզ սազում է: Համա էլ իսկական Մուրա ես. քիթ-մոտթոցն ար մուր լինի:

Կամփոք տղայի դրույցը լսելու ժամանակ շունը՝ դառնացած իր լափն էր հռթ անում:

— Հորդ անունն էլ է Մուրա եղև, պապինդ էլ... Գուք բոլորդ էլ Մուրա եղած կլինեք... Հաճախ հենց այդպես է... Իմ հոր անունն էլ է Գեորգի եղև, պապինս էլ... Իմ անունը դեռ Գիա է... Մեծանամ թե չէ, ինձ ևս Գեորգի են ասելու... Բայց դու, այնուամենայնիվ, իսկական Մուրա ես, հա՛, ոչ ափիլի, ոչ պակաս... Իսկ հիմա՝ բարի գիշեր... Ես գնացի... Ձայնդ չլսեմ, հո տեսար, թե քո պատճառով ի՞նչ պատմութուն սկսեցին...

Երկրորդ օրը, դպրոց գնալիս, գամփոխն դուրս բերեց, և ճամփա ընկան...

Փողոցով գնում էր թխահար մի փոքրիկ տղա. նրա կողքից քայլում էր Մուրա գամփոքը: Փողոցի անկյունում կրկին հանդիպեցին այն շորսը, բայց նրանցից ոչ մեկը չհամարձակվեց ճամփան կտրել: Տղան անցավ նրանց առջևով: Անցավ այնպես, որ իսկի նրանց վրա չնայեց էլ, ասես նրանք այնտեղ կանգնած չէին, ոչ միայն այնտեղ, աշխարհում էլ գոյութուն չունեին, չկային:

Անզորութունից կատաղած տղաները նախանձով լի հայացքները հառեցին անցորդին, ոչինչ չասացին, կամ ինչ պիտի ասեին, երբ այդպիսի մի գամփոք էր քայլում կողքից:

Դպրոցի բակում շունն սպասում էր տղային: Ամեն դասամիջոցի տղան վազում էր ներքև՝ գամփոխն տեսնելու, իսկ մեծ դասամիջոցին բերեց նաև պաշարը, բաժանեց երկու հավասար մասի, կեսը տվեց շանը, մյուս կեսն ինքը կերավ:

Այսպես անցավ մի քանի օր:

Մի անգամ, մեծ դասամիջոցին տղան սովորականի պես վազեց բակ. գնաց այնտեղ, որտեղ գամփոքը պիտի լիներ, բայց՝ չկար: Ձեռ ու ոտ ընկած նայեց բակի բոլոր անկյունները, դարձյալ չկար ու չկար: Ինչոր մեկն ասաց՝ հավաքարարը թե դպրոցի պահակը դուրս արեց բակից:

Տղան նետովեց փողոց: Գամփոնն այնտեղ էր. գոթի նման, գուլնը պզտ աչքերն էր ճարճապանում...

— Հիմի ես քեզ ի՞նչ անեմ,— ասաց տղան,— ոչ մի տեղ չեն թողնում մնաս... Նախ՝ սա կեր, հետո խելք-խելքի կտանք, թե ինչպես վարվենք,— և հացը կիսելով՝ մի մասը նետեց շանը:

Երկուսն էլ հաճույքով ըմբռնեցին իրենց բաժինը:

— Քեզ նորից տուն պիտի տանեմ... Դրսում չեմ թողնի... Թե չէ կկորչես, կամ որևէ մեկը կբռնի կտանի... էստեղ սպասի՛ր, պայտասակս վերցնեմ ու գամ... Գպրոցից փախչելու համար, ինչ խոսք, վաղը կհասնի ինձ՝ ինչ պետք է, բայց դե ի՞նչ անեմ, չեմ կարող քեզ դրսում թողնել:

Տղան և շունը կրկին միասին ճամփա ընկան դեպի տուն:

— Մաչրս ասաց, որ դու հովվաշուն ես, հավանաբար, ասաց՝ հոտը քաղաքով անցնելու ժամանակ մոլորվել մնացել ես ճամփին... Իրոք, որ դու քաղաքում չես ապրել՝ պարզ երևում է... Գոթի նման ես ման գալիս, համ էլ ոչ ոք քեզ չի ճանաչում...

Շունը տարուբերվելով հետևում էր իր նոր տիրոջը: Դեմքը մարդու դեմքի պես մտախոհ էր և վշտահար: Տղայի խոսքերն ասես հիշեցրին սարերի յայլաներում սփռված ոչխարի հոտը, և տիրություն իջավ նրա վրա: Ով գիտե, գուցե օտար քաղաքում այսպես անտեր մնացած շունն իսկապես հիշում էր հարազատ սարերը: Իսկապես վշտանում էր, ցավում, կարոտում, և այս փոքրիկ, թխահեր տղայից բացի ոչ ոք չէր հասկանում նրան, ոչ ոք չէր բաժանում նրա շնային թախիծը:

Բավական ժամանակ անխոս գնացին: Տղան ուզում էր էլի ինչ-որ բան ասել, բայց շատաց, գերադասեց լռել: Մինչդեռ ասելու բան շատ ուներ: Հենց թեկուզ այն, որ գրեթե ամեն օր փողոցի անկյունում շորս հոգով կտրում են առաջը: Երկու տարի դպրոց է գնում, ոչ մեկին ավելորդ ոչ մի խոսք չի ասել, իսկ այս տարի թե որտեղից հայտնվեցին էս շորս տղաները... Սկզբում մեկն էր, այ է՛ն պեպենտը: Հենց այս անկյունում պատահաբար բախվեցինք: Ոտից գլուխ շափեցինք մեկ-մեկու: Հավանաբար պեպենտին ես դուր չեկա, ուստի հարցրեց.

— Անունդ ի՞նչ է:

Տղան պատասխանեց, բայց ինքն էլ իր հերթին հարցրեց.

— Իսկ քո՞... Քո անունն ի՞նչ է:

— Վազ՝ անցիր:

Տղան ուզում էր գնալ, բայց, չգիտես ինչու, չգնաց: Առավել այն բանի համար, որ պեպենտի պատասխանից զարմացավ:

— Հո չես ուզում՝ մի հատ կերցնեմ:

Տղան ոչ էլ դա հասկացավ, թե պեպենտն ինչ և ինչու պիտի կերցնեի և հենց այն պարզ պատճառով, որ չհասկացավ, մեկ բուսական կերուսան էլ գլորվում էին փողոցի փոշու մեջ. իրար խփում էին, կծում էին, ճանկոտում էին՝ կատունների նման: Տղայի հազուադար կորել էր փոշու և կեղտի մեջ, պատառոտվել: Այդպես հո չէր կարող դպրոց գնալ և հեծկտալով վերադարձավ տուն:

Երկրորդ օրը մեկի փոխարեն շորսով հանդիպեցին:

Այս ամենի մասին էր ուզում պատմել գամփոնին, բայց զսպեց իրեն: Ի՞նչ կարիք կա ամեն ինչ միանգամից հայտնել, մի ուրիշ ժամանակ կասեմ, որոշեց տղան: Ահա թե ինչու նրանք գնում էին անխոս: Տղան իր խոհերով էր տարված, գամփոն՝ իր...

Փողոցի անկյունին մոտենալուն պես տղան նկատեց, որ շորս հակառակորդն էլ դարձյալ պատին հենված կանգնած են իրենց մշտական տեղում: Նրանց ոտքերի տակ գորշ գուլնի մի շուն էր պսակած՝ կճատ քթով ու կախ ընկած ականջներով:

Հակառակորդներն էլ իրենց հերթին տեսան դպրոցից վերադարձող տղային և նրա շանը: Ինչ-որ խոսքեր փոխանակեցին իրար հետ: Ոտքների տակ պսակած գորշ շանը վեր կացրին և բոլորը խստադեմ կանգնեցին ճամփի կեսում: Պսակած ժամանակ շունն անհամեմատ փոքր էր երևում. իրականում բավականին զորեղ, բարձր և վարժված գամփոն էր:

Տղան վախեցավ: Գունատված նայեց իր Մուրային, որ զլխահակ և մտքերի մեջ խորասուզված քայլում էր տղայի կողքից և մտքով անգամ չէր անցկացնում, թե ինչ վտանգ է սպասում առջևում:

Դպրոցից վերադարձողների ճանապարհը մի տասը քայլ հեռավորության վրա պատնեղեցին:

Տղան վախից ընկրկեց: Մուրան նախ՝ զարմացած նայեց տղային, կանգ առավ, ապա՝ նայեց առաջ: Հանկարծ կաշին թափ տվեց, ու մազերը բիզ-բիզ կանգնեցին: Առջևից դոմոալով նրան էր մոտենում գորշ շունը: Ռոնդերը թրթռացին, ինքն էլ դոմոաց՝ ցուցահանելով սպիտակ, պսպղուն ատամները:

Շները միմյանց շրջանցեցին, կանգնեցին դեմ առ դեմ և սկսեցին զգուշորեն հետախուզել իրար:

Գոմոցն ուժեղացավ:

Գորշագույնը հաշաց ու կախվեց Մուրայի վզից: Տղան ձեռքերով փակեց աչքերը: Նա լսում էր, թե ինչպես են կոլում շները, ինչպես են զզզում մեկմեկու:

Գոմոց...

Հաշոց...

Կաղկանձ...

Վերստին գոմոսց, վերստին հաշոց...

Տղան աչքերը բացեց ու ձեռքերն իջեցրեց երեսից: Փոշու ամպ էր կանգնել, ուստի նա չկարողացավ տարբերակել՝ որ շունն է վրան, որը՝ տակը: Միմյանց փաթաթված մարտնչում էին, թավալվում էին, կծու-տում էին, իրար քարշ էին առլիս...

Հակառակորդ կողմերը գովարանում էին իրենց ըմբիշին, հազար ու մի բացականշուքներով ոգևորում: Ցատկոտում էին իրար փաթաթված շների շուրջբոլորը:

Իսկույն հավաքվեցին նաև նման տեսարանների սիրահար մարդիկ: Բոլորը գորշ շանն էին ոգևորում: Մուրան միայնակ էր պայքարում:

«Իմն առավելության է հասնում,— մի պահ մտածեց տղան,— դրա համար են գորշին գովարանում... Իմը հաղթում է...»:

Մազի մեծ կարծ էր պտտվում փողոցի փոշու մեջ. ինչ-որ տարօրինակ դատադարտված ձայներ էին լսվում նաև, ձայներ, որոնց ավելի-նում էին տեսարանը դիտող հետաքրքրասերների աղմուկ-աղաղակները: Փողոցը զվվում էր:

Գիան կանգնել էր գունատ ու լուռ: Սիրտը նվաղել էր, հազիվ էր շնչում: Նա պատրաստ էր նետվելու շների արանքը, որպեսզի բաժանի նրանց:

Փռու մեջ Մուրան երևաց գրեթե ամբողջ հասակով: Մի պահ բուրբ պապանձվեցին: Փոշին նստեց, օդը մաքրվեց: Գորշագույնը գետնին ընկած՝ գրեթե չէր շարժվում: Մուրան գունը մոտեցրեց նրա ականջին, իսկ առջևի թաթերով սկսեց ամուր սեղմել զլխին ու կողերին:

— Հեռացրե՛ք, կսպանի,— գոչեց ինչ-որ մեկը:

— Հեռացրե՛ք:

— Ջուր լցրե՛ք:

— Մուկոն գալիս է:

Տղան նկատեց դեռ հեռվում գտնվող վանդակակիր սալակը և հասկացավ, թե ո՞վ է Մուկոն: Իսկույն նետվեց շան մոտ:

Շունը զոռացրեց: Գիան մի կողմ ցատկեց: Ժողովուրդը բրբռաց: Այդուհանդերձ՝ տղան շնից ձեռ շքաշեց:

— Արի՛ փախչենք,— կանչեց շանը,— Մուկոն գալիս է, կբռնի կտանի թեզ:

Մուրան գորշագույնին բերանից բաց թողեց, բայց շարունակում էր թաթերով սեղմած պահել հակառակորդի զլուխն ու կողերը և վեր կենալու հնարավորություն չէր առլիս:

— Շո՛ւտ արա, շուտ,— գոչեց տղան,— Մուկոն կբռնի թեզ:— Ասում էր ու քաշքշում:

Տղան և շունը վազում էին փողոցով:

Գիան անիվների և սմբակների ձայն լսեց: Հետ նայեց: Սալահատակի վրայով սուրում էին ձիերը, սալակի վրա թխկթխկում էր վանդակը: Նստիքին Մուկոն էր: Նա գոռգոռում էր և օդում թափահարում մտրակը:

Գիան և Մուրան սարսափահար փախչում էին: Փախչում էին ինչքան որ ուժ ունեին: Սմբակների դոփյունից տղան զզվում էր, որ Մուկոն ավելի է մոտենում:

Զգալով վերահաս վտանգը՝ շունն առաջ ընկավ: Այժմ էլ Գիան էր հետևեց դնում: Տղան տեսավ, թե ինչպես Մուրան նետվեց բակն ու անհետացավ տեսադաշտից:

Սալակն ընդհուպ մոտեցավ դարպասին: Գիան այլևս չկարողանալով վազել՝ սալաթաթեց ու ընկավ: Կոնատակին դրված պայուսակն ահագին սղաղաց առաջ:

Սալակը ճոռաց ու կանգ առավ: Տղան կանգնեց ծնկների վրա: Նա հայացքը հռոնց սալակից ցած թռչող Մուկոյին: Մուկոն վերցրեց ձրակավոր ցանցն ու արագ-արագ գնաց դեպի տղան: Գիայի աչքին ընկավ նրա ճաղատ դուխը, սև, մանր աչքերը և մեծ բեղը: Որքան մոտենում, բեղն այնքան ավելի էր մեծանում, մեծանում էր սարսափելի կերպով:

— էդ շունն ո՞ւմն է,— մոտենալով՝ իսկույն վրա տվեց Մուկոն:

Գիան ոչինչ չպատասխանեց:

— Քեզ հետ եմ՝ էդ շունն ո՞ւմն է:

— Իմն է:

— Որտեղի՞ց է բռնը, ո՞վ է տվել:

— Իմն է:

— Էսօրվանից էլ բռնը չի լինի:

— Իմն է, իմն է...

Գիայի աչքերն արցունքոտվեցին. ճշաց... Երկու ձեռքով բռնեց ցանցից և Մուկոյին հնարավորություն չտվեց դարպասից ներս մտնել:

— Բա՛ց թող ձեռքդ,— զայրացած գոչեց Մուկոն:

— Իմն է... Իմն է...— ճշում էր տղան:

Աղմուկի վրա հարևանները հավաքվեցին բակում: Գիային այդ վիճակում տեսնելով՝ հարձակվեցին Մուկոյի վրա: Սկսեցին կոպտել: Տղային հեռացրին: Բայց հենց որ իմացան բանի էությունը՝ նահանջեցին:

Հարեանները մեջ երևաց նաև Գիւլի մայրը: Նա ապշահար մերթ Մուկոյին էր նայում, մերթ՝ որդուն, որը դեռ լաց էր լինում ու ցանցի օղակներից բռնած քաշքշում:

— Ի՞նչ է պատահել, էս ի՞նչ բան է,— հարցրեց գույնը գցած մայրը:— Ի՞նչ է պատահել, որդի:

— Շունն ո՞ւմն է,— հանդիստ հարցրեց Մուկոն:

— Չգիտեմ,— պատասխանեց մայրը և տղայի գլուխը սեղմեց կրծքին,— իմ տղան է բերել:

— Անտեր շուն է,— ասաց Մուկոն:

— Երևի անտեր է,— պատասխանեց մայրը:

— Ի՞մն է: Շունն ի՞մն է:

— Համար ունի՞,— Մուկոն հանդիստ դիմեց Գիւլին՝ ընդունելով այնպիսի մարդու դիրք, որը շատ լավ գիտե իր անելիքը:

— Ի՞նչ համար,— զարմացավ տղան: Նա փոշոտ բոունցքով սրբեց արցունքները, և այտերի վրա ցեխի շերտեր գոյացան:

— Անտեր շունը համար կունենա՞,— ասաց հարեաններից մեկը:

— Իհարկե, անտե՛ր է,— հաստատեց մեկ ուրիշը:

— Պարզվում է՝ համար շունի՞-ի...— ծոր տալով բացականչեց Մուկոն, մի պահ մտքերի մեջ ընկավ, ապա շարունակեց,— ուրեմն՝ շանը պիտի տանեմ:

— Ի՞նչ համար, է՞,— կրկին հարցրեց Գիւլն:

— Համար շունեցող շներին քաղաքում չենք թողնում...— Այն է՝ Մուկոն ուզում էր բախ մտնել, երբ տղան, մոր գրկից դուրս պրծնելով, փակեց նրա ուղին:

— Վաղն ևեթ համար կառնեմ, քեռի... Իմ շունն է:

— Համարը չի ծախվում:

— Ոչինչ, ես կճարեմ... Մի՛ տար, քեռի շան, մի՛ տար, խընդրում եմ:

— Շունն իմ երեխինն է, էսօրվանից իմ տղեն է նրա տերը...— շղիմանալով որդու թախանձանքին՝ Գիւլի մայրը հարձակվեց Մուկոյի վրա,— դնա՛, հենց հիմի հեռացի՛ր էստեղից:

— Համար շունեցավ՝ տանելու եմ... Երբ էլ լինի՝ կբռնեմ ու կտանեմ: Էսօր չէ, էգուց կբռնեմ,— սպառնաց Մուկոն և մրթմրթալով գնաց գեպի սայր:

Հարեանները լուռումունջ ցրվեցին: Պարզորոշ երևում էր, որ դժգոհ էին գործի նման վերջաբանից: Այնքան էին դժգոհ, որ նույնիսկ տուն չմտան, սկսեցին պատշգամբներից աղմկել: Մեղավորի պես վերևից նայում էին գամփոխն, որը վախվորած և իրեն քաշված պառկել էր ձեռքերի տակ:

էր ձեռնահարկի դրան տակ: Շունն իսկապես զգում էր, որ այդ ամբողջ աղմուկ-աղաղակը իր պատճառով է. ահա թե ինչու էր կուշ եկել սանդղակի տակ և մեղավոր աչքերով նայում էր մարդկանց:

Տղան մտեցավ Մուրային և նոր միայն նկատեց, որ դունչն ու վիզը ամբողջովին արյունալիվա են: Պազեց ու սկսեց գլուխը փաղաքել: Գամփոն ասես նվաղեց, աչքերը փակեց, բայց ոչ լարվեց, ոչ էլ գոմոաց:

Մի՛ վախենա, — ասաց տղան, — վաղվանից համար կունենաս, և ոչ ոք այլևս չի համարձակվի քեզ մոտենալ... Գիտե՞ս՝ ինչ ասել է՝ համար: Չէ՞: Ոչ էլ ես գիտեմ: Բայց ոչինչ, մայրս, գուցե իմանա. ինքն էլ կճարի:

Մայրը կանչեց որդուն: Տղան երկար շմնաց տանը. գամփոխ համար ճաշ բերեց ու նկուղի դուռը բացեց: Լափամանը դրեց շան առաջ, իսկ ինքը նստեց հին կարասի վրա:

— Կե՛ր,— պահ առ պահ հիշեցնում էր Մուրային, թեև դրա կարիքը բոլորովին չկար,— ապրես, թափով կովեցիր. չէի կարծում՝ էդպես ուժեղ ես: Ասենք՝ չէ, ինչու՞, դու երևի գայլերի հետ էլ ես կռիվ արել... Նա էլ պակասը չէր, հա՛... Քեզ լավ գրեց:

Շունը գլուխը կախ իր լափն էր հոռթ անում:

— Տեսնե՞ք էգուց ո՞նց են մեզ դիմավորելու տղերքը... Կարող է երկու շուն բերեն: Գու էնպիսին ես՝ երկուսին չէ, երեքին էլ կհաղթես... Շա՛տ ուժեղն ես: Կտեսնե՞ս, ես էլ եմ ուժեղ լինելու... էնքա՛ն եմ ուղում ուժեղ լինելու...

Գամփոն ամանը լիզեց ու իր փալաս-փուլուսի վրա պառկեց: Զգացվում էր, որ հոգնած է. այլևս ոտքի վրա կանգնած մնալու զուրկ չունեիր:

— Գիտես ի՞նչ, արի մի անգամ էլ լողանալու գնանք... Իհարկե, եթե ջուրը չի սառել... Թեկուզ սառի, գնանք: Էնտեղ, դիրքի վրա, պատշգամբում երբեմն մի ծամավոր աղջիկ է կանգնում: Երբ ես լող տալով անցնում եմ, ձեռքով է անում: Եթե ջուրը սառը լինի, ափից ձեռով կանենք: Մեզ կտեսնի... Կարծում ես չի՞ տեսնի: Ներքևից կհիշեցնեմ, որ լող տալով անցնող տղան եմ: Աղջիկը կճանաչի՝ ով եմ և նորից ձեռով կանի, երևի թե ժպտա էլ... Բայց դե ժպտող ափից չենք նկատի, հեռու կլինենք:

Մայրը կրկին ձայն տվեց տղային:

— Հիմի քնի՛, հոգնած ես... Իրիկունը կգամ մոտդ... Գուցե մի քիչ դրոսնենք: Քեզ Քոնի ափը կտանեմ:

Երկրորդ օրը տղան դպրոց չգնաց: Ամբողջ օրը համար ճարելու վրա կորցրեց: Ո՛վ կմտածեր, թե համար ճարելն այդքան դժվար գործ է:

Անասնորոյժները մանրազնին քննեցին շանը, որ հանկարծ ցոփացած լինի: Հետո ուղարկեցին մի ինչ-որ տեղ: Այնտեղ ևս շատ երկար սպասեց: Ի վերջո ասացին. «Հարևաններից տեղեկանք բեր առ այն մասին, որ համաձայն են»: Այդ պահանջը լսելով՝ տղան գունատվեց. շունը կտրվում էր: Արցունքները հազիվ էր դսպում:

Թեաթափ վերադարձավ տուն:

Մայրը խղճաց: Հենց ինքն էլ գնաց հարևանների մոտ և երկար աղաչանք-պաղատանքներից հետո գրեթե բոլորի համաձայնութունն առավ:

Առավոտ կանուխ տղան դուրս թռավ՝ հետն ունենալով հարևանների համաձայնութան մասին տեղեկանքը: Բայց դարձյալ ստիպված էր երկար սպասել: Ժամանակն անցնում էր անշափ դանդաղ և ձանձրալի: Պատի տակ կանգնած տղան մեկ մի ոտքին էր հենվում, մեկ՝ մյուս: Կանգնեց, սպասեց, երկար, անշափ երկար սպասեց: Բարձրահասակ մարդիկ էին գալիս... խումբ-խումբ կանգնում էին, գրուցում, ծխում, հետո ցրվում էին ամենքն իրենց գործով: Մինչդեռ տղան կանգնած էր. համառորեն կանգնել սպասում էր: Կոպերը ծանրացան: Նինչը հաղթեց, և զլուխը դրեց պատին:

Երազ տեսավ: Քոփ ափին է: Իբր Մուրային թողեց ափին, իսկ ինքը նետվեց գետի ալիքների մեջ: Ալիքները սովորականից ավելի խոշոր էին և տաք: Տղային ուժգնորեն նետում են վեր, հետո օրորում են, որի ժամանակ շնչառութունը զժվարունում էր, բայց դա այնքան հաճելի էր, որ երբեմն-երբեմն էլ ուրախ կանչեր էր դուրս թշուռ կոկորդից: Զրադացի վիթխարի աղորիքները պտտվում էին և գոգոցի փոխարեն զարմանալիորեն քաղցրալուր հնչյուններ էին արձակում: Այնուհետև ալիքները տղային տարան ծանոթ պատշգամբի առաջ: Քոփ վրա կախված պատշգամբում ոչ ոք չէր երևում: Դատարկ էր: Հանկարծ բազրիքին կոթնեց սև բեղով ճաղատ մի մարդ, որն ուներ նաև սև, մանրիկ աչքեր: Ծաղատ մարդու բեղը արագ-արագ մեծանում էր, ծամերի նման երկարում: Բեղի ծայրերն արդեն գետին էին հասնում, կպչում էին ալիքներին և օրորվում: Գիան վախեցավ, հապճեպ շրջվեց ու լողաց դեպի ափը: Մի կերպ հայացք գցեց ափին, բայց շունը ոչ մի տեղ չէր երևում: Ամբողջ ուժով թևին էր տալիս. ալիքից ալիք անցնելով և վեր նետվելով՝ ափին նայում: Գետափի քարերն ասես խոշորացել էին, դարձել հսկայական ապառաժներ:

— Տղա՛, այ տղա...

Գիան աչքերը տրորեց. նրա առաջ անծանոթ մի կին էր կանգնած...

— Ո՞ւմ ես սպասում,— հարցրեց կինը:

Տղան ասաց, թե ում է սպասում:

Տասը բույս անց նա արդեն տուն էր վազում: Ոգևորված այնպես էր թռչում՝ ստերը գետնին չէին առնում: Զեռքում ամուր բռնել էր քսան կոպեկանոցի շափ մեկ անցքով թիթեղի բոլորակաձև մի կտոր: Դա էր համար կոչվածը: Թիթեղի վրա դաջված էին անընթեռնելի տառեր ու թվեր:

Դա էր իրավունքը. գամփոփն թույլ էր արվում ազատ կերպով գրոսնել քաղաքի փողոցներում:

Գիան շանը նկուղում էր տեղավորել: Վազքի ժամանակ իր հին գոտին վզից կախ տվեց և վրան ամբարցրեց կուր թիթեղը:

Ո՛չ Մուկոն, ո՛չ հարևանները, ո՛չ դպրոցի պահակը, ո՛չ ոք այլևս չի համարձակվի ձեռք տալ Մուրային... Հանկարծ հիշեց, որ նման մի թիթեղ էլ գորշագույն շան վզից էր կախված:

Տղան վազում էր: Մոտենալով բակին՝ կանգ առավ, շունը քաշեց: Դեմքին, այնուամենայնիվ, ժպիտ էր, երջանիկ ժպիտ: Նույնիսկ քթի տակ ինքն իր համար երգում էր: Փողոցի ծայրին տեսնելով շորս հակառակորդ տղաներին՝ բռունցքով սպառնաց, բայց, նույնիսկ այդ պահին ժպիտը դեմքից չբացացավ:

Նրան հատկապես ուրախացնում էր այն, որ փողոցում հանգիստ էր, անդորր: Ամեն ինչ խաղաղվեց, ամեն ինչ այնպես էր, ինչպես որ պիտի լիներ...

Նետվեց բակը. այնտեղ էլ խաղաղ էր, կատարյալ անդորր...

Հանկարծ, ասես ծոծրակի հարվածից, աչքերը մթնեցին:

Նկուղի դուռը բաց էր: Ինքը շատ լավ հիշում է, որ գնալուց առաջ փակեց. մինչդեռ հիմա նկուղի դուռը բաց էր:

Զգու՛յշ, դանդաղորեն մոտեցավ ու կանգնեց բաց դռան առաջ: Նկուղը դատարկ էր, մութ և խոնավ:

Տղայի ծնկները ծալվեցին: Բերանքսիվայր ընկավ սանդղակի վրա ու սկսեց հոնգուր-հոնգուր լաց լինել:

Հարևանները պատշգամբ ելան: Ինչպես երևում էր՝ մայրը տանը չէր, բոլոր դեպքերում նա չերևաց:

Ինչ-որ մեկը մոտեցավ տղային և վեր կացրեց:

— Ո՞ւր է իմ շունը,— հարցրեց ճղճղան ձայնով:

Ոչ ոք չպատասխանեց:

Գիան ուսին զգում էր մեկի սառն ու ծանր ձեռքը, բայց չըջվեց տեսնի՛ ով է:

— Որտե՞ղ է իմ շունը,— կրկին անհասցե հարցրեց նա: Հայացքը

պատեց պատշգամբների վրայով: Հարեաններն անխոս շքովեցին. ոչ ոք չասաց թե, ինչ են արել շանը:

Տղան վազեց դեպի դարպասը:

Փողոցում կրկին գեմ առավ շորս տղաներին՝ շորս հակառակորդի նրանք հեզնալից ժպտում էին, բայց տղային տեսնելուն պես այլայլվեցին:

— Ի՞նչ եղավ իմ շունը,— այժմ էլ նրանց դիմեց դայրացած տղան:

Տղաները ընկրկեցին:

— Ի՞նչ եղավ...

— Մուկոն տարավ...— գրեթե շշուկով պատասխանեց պեպենտը:

— Դուք բերիք նրան, հա՞... Դուք բացեցիք դուռը, հա՞...

Տղաներն իրար նայեցին, հետո անզոր հայացքները սևեռեցին Գիային: Գիան նրանցից երկուսի ձեռքերը ծալեց կրծքին, ապա սեղմեց պատին ու հենց այնտեղ խաչեց: Այնուհետև դարձավ մյուսներին, բայց նրանք հասցրել էին ճողոպրել: Փախչում էին սարսափահար, լեզապատառ, վերջին վեհերտոխ պես: Տղան զզվանքով նայեց փախչող հակառակորդների հետեից ու ինքն էլ հեռացավ:

Տղան մենակ էր գնում:

Տղամարդուն հատուկ լայն-լայն քայլերով գնում էր փոքրիկ, թխադեմ մի տղա. նա բոի մեջ ամուր սեղմել էր թիթեզի բուրբակածև մի կտոր...